

องค์ความรู้การประพันธ์โคลง

โครงการจัดการความรู้พื้นฐานการประพันธ์ร้อยกรองไทย

กลุ่มภาษาและวรรณกรรม สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

กรมศิลปากร พุทธศักราช ๒๕๕๓

องค์ความรู้การประพันธ์โคลง

กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๕๓

จำนวน ๒๕๐ เล่ม

เลขมาตรฐานหนังสือ ISBN : 978-974-417-224-2

ที่ปรึกษา :

นายเกรียงไกร สัมปัชชลิต	อธิบดีกรมศิลปากร
นายบวรเวท รุ่งรุจี	รองอธิบดีกรมศิลปากร
นางเบญจมาศ แพทอง	ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

คณะทำงาน :

นายบุญเตือน ศรีวรพจน์	นางพันธุ์อร จงประสิทธิ์
นางสาวผกาวรรณ เดชเทวพร	นางสาวอรสรา สายบัว
นายประสิทธิ์ แสงทับ	นายวัฒน์ บุญจับ
นางดาวรัตน์ ชูทรัพย์	นางสาวธิดาเพ็ญ เข้มสว่าง
นางสาวศิริรัตน์ ทวีทรัพย์	นางสาวสุธีรา สัตยพันธ์
นายรัช มั่นต่อการ	นางสาวทิพวรรณ บุญส่งเจริญ

พิมพ์ที่ :

บริษัท เอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด

โทรศัพท์ ๐๒ ๙๗๑ ๗๐๑๘-๒๔ โทรสาร ๐๒ ๕๒๒ ๒๘๓๓

คำนำ

การประพันธ์ร้อยกรองเป็นศิลปะชั้นสูง และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาอันสูงมุ่มลึกลับของบรรพชนไทย บทร้อยกรองจำแนกด้วยฉันทลักษณ์ออกเป็น ๕ ประเภท คือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย ทุกชนิดมีแบบแผน ข้อบังคับ และรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกัน ในส่วนฉันทลักษณ์ของโคลง หนังสือจินตามณีซึ่งเชื่อกันว่าเป็นแบบเรียนเล่มแรกของไทย อธิบายถึงวิธีการประพันธ์ไว้ค่อนข้างละเอียด แต่เนื่องจากเป็นหนังสือเก่าสมัยอยุธยา จึงเป็นการยากที่คนในปัจจุบันจะอ่านเข้าใจอย่างชัดเจน กอปรกับปัจจุบัน ความนิยมในการแต่งโคลงได้เสื่อมคลายลงไปเป็นลำดับ จนกระทั่งน่าเป็นห่วงว่าองค์ความรู้ด้านการแต่งโคลงที่สืบทอดมาแต่โบราณจะสูญหายไปในที่สุด

ด้วยเหตุนี้ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์จึงได้จัดทำโครงการจัดการความรู้พื้นฐานการประพันธ์ร้อยกรองไทย (การประพันธ์โคลง) เพื่อรวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับร้อยกรองไทย ประเภทโคลง พร้อมทั้งจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “องค์ความรู้การประพันธ์โคลง” เพื่อใช้เป็นคู่มือการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการพื้นฐานการประพันธ์ร้อยกรองไทย ประเภทโคลง ในวันพุธที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติ

หนังสือเรื่อง “องค์ความรู้การประพันธ์โคลง” นี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ภาค คือ

ภาค ๑ ตำราการแต่งโคลงในอดีต เป็นการรวบรวมตำราสำคัญที่ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการศึกษาค้นคว้าเรื่องการแต่งโคลงตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๒ องค์ความรู้การแต่งโคลง ๔ สุภาพ กล่าวถึงความเป็นมาและพัฒนาการของโคลง และองค์ความรู้การแต่งโคลง ๔ สุภาพ เพื่ออธิบายกลวิธีในการแต่งโคลง ๔ สุภาพโดยละเอียด สามารถใช้เป็นคู่มือในการแต่งโคลงให้แก่ผู้สนใจได้เป็นอย่างดี

กรมศิลปากรหวังว่าหนังสือเรื่อง “องค์ความรู้การประพันธ์โคลง” นี้ จะอำนวยประโยชน์ต่อนักเรียน ครูอาจารย์ และผู้สนใจกวีนิพนธ์ไทยโดยทั่วกัน

(นายเกรียงไกร สัมปัชชลิต)

อธิบดีกรมศิลปากร

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

มิถุนายน ๒๕๕๓

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
ภาค ๑ ตำราการประพันธ์โคลงในอดีต	๑
อธิบายตำนานคำโคลงฉันทกาพย์กลอน	
การประพันธ์โคลงจากหนังสือจินตามณี เล่ม ๑ - ๒	๑๑
รูปแบบคำประพันธ์ในคัมภีร์กาพย์สารวิลาสินี และกาพย์คันถะ	๒๕
การประพันธ์โคลงจากหนังสือปฐมมาลา	๔๒
พระบรมราชาธิบายเรื่องการประพันธ์	๔๗
ภาค ๒ องค์ความรู้การประพันธ์โคลง ๔ สุภาพของกลุ่มภาษาและวรรณกรรม	๖๓
ความเป็นมาและพัฒนาการของโคลง	๖๕
องค์ความรู้การประพันธ์โคลง ๔ สุภาพ	๗๓
ภาคผนวก การดำเนินโครงการจัดการความรู้พื้นฐานการประพันธ์ร้อยกรองไทย (การประพันธ์โคลง)	๑๐๙
โครงการจัดการความรู้พื้นฐานการประพันธ์ร้อยกรองไทย (การประพันธ์โคลง)	๑๑๑
รายงานการประชุม คณะทำงานโครงการฯ	๑๑๕
เอกสารประกอบโครงการเก็บข้อมูลภาคสนาม : การประพันธ์โคลงล้านนา	๑๔๓
- โคลงล้านนา	๑๔๕
- การแต่งโคลงอย่างล้านนาเพื่อการขับขาน	๑๕๓
- รายงานการวิจัย	
การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียภาพในวรรณกรรมประเภทโคลงของล้านนา	๑๖๕
ภาพการลงภาคสนามเก็บข้อมูลการประพันธ์โคลงล้านนา	๑๖๖
บทความของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	๑๖๙
- อำนาจแห่งน้ำหนกในยานีลำน่าน	๑๗๑
- อันเหลี่ยมล้ำแห่งอักขระครุโลง	๑๗๓
- คงชั้นฉันทภาคอันพึง	๑๗๕
- จึ่งเจรียงโลกหล้ามารองกลอน	๑๗๗
กำหนดการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “พื้นฐานการประพันธ์ร้อยกรองไทย : โคลง”	๑๗๙

